

Lijden wordt een leefbaar raadsel

Preek over Job 1:6-2:13 en Job 40:1-5

Te lezen: Job 1:6-2:13 en Job 40:1-5
Sneek, 8 september 1968

Tijdens de schriftlezing hebben wij inzage gekregen in het archief van de hemelse rechtbank. Voor ons werden de stukken geopend van een zaak waarin Gods eer op het spel stond.

Satan, de openbaar aanklager, is juist teruggekeerd van een inspectietocht op aarde. De Heer vraagt hem naar zijn bevindingen.

Het gesprek gaat weldra over Job, een vroom en oprecht man, de trots van God op aarde. De Heer wijst satan op Jobs onberispelijke levenswandel en zijn volstrekte trouw aan zijn dienst. God confronteert de satan met zijn eer als schepper en Heer van de wereld: kijk naar Job, zó heb ik de mens bedoeld, zó kan de mens leven, in volmaakte gehoorzaamheid en afhankelijkheid van mij, onbesproken in zijn gedrag tegenover zijn medemensen.

En dan treedt satan op als openbaar aanklager. Hij doet een poging Jobs vrome en onberispelijke levenswandel in een bedenkelijk licht te plaatsen. Met de listigheid van een echte jurist probeert hij Gods eer als schepper en Heer van de wereld te bestrijden.

Is die vroomheid en oprechtheid van uw knecht Job wel zo belangeloos? Is het wel eerlijk Job als een soort demonstratiemodel in uw showroom te plaatsen? Is het een kunst God en de naaste te dienen als je de rijkste uit je omgeving bent? Is het zo moeilijk God onder alles te danken als je een gelukkig gezin hebt? Bewijst trouw aan God wel zoveel, als je niet weet wat ziekte en ongelukken zijn?

Deze aanval op Jobs vroomheid is een aanval op Gods eer.

De satan spant God als het ware een proces aan. De hemel wordt de plaats waar de belanghebbende partijen zitten.

De aarde wordt getuigenbank. Job zal moeten getuigen in deze zaak waarin Gods eer op het spel staat. Satan krijgt als openbaar aanklager de gelegenheid Job aan een onderzoek te onderwerpen. Zijn rijkdom, zijn gezin en zijn gezondheid zullen hem ontnomen worden. Dan zal blijken of belangeloze vroomheid bestaat. Op deze manier zal vastgesteld kunnen worden of een mens God dient om zijn gaven of om hemzelf. Hierna gaan de deuren van de hemelse raadszaal voor ons dicht. In het verloop van het proces zullen we alleen de ontwikkelingen in en rond de getuigenbank kunnen volgen.

Het is als in een schouwburg tijdens een onemanshow. Zodra de voorstelling begint gaan de lichten in de zaal uit. Slechts enkele schijnwerpers verlichten de plaats van handeling op het toneel.

Daar zit Job, de getuige zonder dat hij het weet. Hij heeft zijn bezit verloren tijdens natuurrampen en rooftochten van vijandelijke stammen. Zijn kinderen zijn om het leven gekomen in een zware storm. Zijn lichaam is aangetast door een vreselijke huidziekte.

Voor Job zijn de jongste gebeurtenissen in zijn leven één groot vraagteken. Hij heeft niet als wij achter de hemelse schermen gekeken. Hij is als getuige opgeroepen zonder dat hij zich dat bewust is.

Het gaat in dit proces immers om belangeloze vroomheid. Geconstateerd moet worden, of een mens, beroofd van elke materiële en geestelijke zekerheid, zich nog aan God vastklemt.

Zodra Job er maar een flauw vermoeden van zou hebben waarom het eigenlijk ging, zou hij als getuige waardeloos zijn. Elk verstandelijke houvast zou zijn getuigenis in deze zaak van alle bewijskracht beroven.

Veel mensen zullen in Job een lotgenoot herkennen. Zij zitten wel niet als Job bij de vuilnishoop buiten hun woonplaats openbare rouw te bedrijven. Zij liggen al jaren op een ziekbed. Zij vereenzamen binnen de muren van hun huis, na het verlies van man of vrouw. Of u treft hen juist altijd in gezelschap van familie en vrienden, of druk met allerlei werkzaamheden, die zij zoeken om een groot verdriet te vergeten. Maar net als Job torsen zij een levensgroot vraagteken. Hun levensloop is hen één groot raadsel. Zij gaan gebukt onder een loodzwaar waarom.

Jobs getuigenis begint, wanneer zijn verstand, en ook zijn geloof in God, op hun recht gaan staan. Een dier kan met een stomme vanzelfsprekendheid lijden. Maar een mens wordt door zijn lijden uitgedaagd. Zijn verstand en zijn geloof dwingen hem ermee in het reine te komen. Hij kan slechts verder leven, verder geloven, wanneer hij zijn lijden verwerkt heeft.

Zodra Job dit geestelijke gevecht begint, concentreert alle aandacht in de hemelse raadszaal zich op de aardse getuigenbank. Job getuigt in de zaak 'belangeloze vroomheid'. Gods eer staat op het spel.

In de nood leert men zijn vrienden kennen. Wanneer een groot verdriet je getroffen heeft, of wanneer je in de moeilijkheden zit, kunnen familieleden en vrienden veel betekenen. Soms komen zij niet verder dan woordloos hun medeleven betuigen. Maar ook een handdruk zonder commentaar doet je dan al goed. Soms kan een gesprek met vrienden je helpen de kring van je eigen gedachten te doorbreken. Vader, moeder, vrienden, ze kunnen je problemen in een nieuw licht plaatsen, en je zo verder helpen.

Ook Job was niet alleen in het gevecht dat hij moest voeren om zijn lijden te verwerken. Daar is allereerst zijn vrouw. Zij reageert als een vrouw die veel van haar man houdt. Zijn leed is haar leed. Zij is door alle ellende overweldigd. Zij heeft er te weinig afstand van om er diepzinnige beschouwingen aan te kunnen wijden. Er is alleen ruimte voor een impulsieve, emotionele uitbarsting: 'Vervloek God toch en sterf!'

Wij moesten Jobs vrouw maar niet met de vinger nawijzen. Wordt niet de vraag gesteld of je na Dachau en Auschwitz nog wel in een God van liefde kunt geloven? Blijven uw opvattingen over Gods wereldbestuur ongeschokt overeind bij het zien van een tv-reportage over hongerige kinderen in Biafra? En hoe reageren wij, als leed ons eigen leven raakt? Overrompeld door lijden is onze eerste reactie vaak die van Jobs vrouw: God vervloeken. De rekening van het leven schijnt dan het snelst kloppend gemaakt te kunnen worden door de post God te schrappen.

'Vervloek God en sterf'. En dan spreekt Job zijn eerste woorden als getuige. 'Al het goede aanvaarden we van God, zouden we dan het kwade niet aanvaarden?' Hij weigert God los te laten. Hij kiest niet de weg van de minste weerstand.

Toen hij een rijk en gelukkig man was, kostte het hem geen moeite God te dienen. Toen klopte de rekening van zijn leven volgens de regels van zijn geestelijke boekhouding. Geloven in God was voor hem in zijn vroegere geluk en welstand een vanzelfsprekendheid.

Maar nu zijn geloof uit die vanzelfsprekendheid is getrokken, gaat hij ervoor vechten

om het te behouden. Zijn opvattingen over God zijn kapot gevallen op het leed dat hem getroffen heeft. Maar hij weigert de scherven weg te gooien. Hij wil en kan God niet kwijt. Hij wenst nieuw en levend geloof te bevechten op zijn veranderde levensomstandigheden. Ik geloof dat wij heel wat van Job kunnen leren.

Het geloof van een ieder van ons wordt vroeg of laat uit de vanzelfsprekendheid getrokken. Het kan zijn dat u, net als Job, een groot en onbegrijpelijk verdriet te verwerken krijgt. U kunt overweldigd raken door alle onrecht, geweld en liefdeloosheid die er in de wereld vertoond wordt. U kunt teleurgesteld raken in medechristenen. Je studie, de boeken die je leest, en gesprekken met anderen kunnen je geloof tot een hoogst aanvechtbare zaak maken.

Het leven zet op een keer vraagtekens achter ons geloof in God. En wanneer de rekening van het leven niet meer klopt, wordt ons door velen aangeraden de post God te schrappen. Onbegrepen lijden, teleurstellingen, studie, werkkring kunnen onze levenssituatie veranderen en ons geloof uit de vanzelfsprekendheid halen.

Laten we van Job leren, dat het er dan op aankomt, levend geloof te bevechten op onze veranderde levenssituatie. Want wij kunnen God ook niet kwijt. Dat zou geestelijke zelfmoord betekenen. We komen niet echt klaar met het raadsel van het menselijk lijden en de grote vragen van het leven door God vaarwel te zeggen. Alleen in het geloof wordt het mysterie van het lijden leefbaar. Slechts samen met God kunnen we leven met de vragen waarvoor we gesteld worden.

Daar zijn in de tweede plaats de vrienden van Job. Zij hebben hun gezin en werk voor enkele dagen in de steek gelaten om hun vriend Job te beklagen en te troosten. Als goede vrienden willen zij met hem mee lijden en mee denken. Zij gaan naast Job zitten in zijn ellende.

Volgens oosterse gewoonte scheuren zij hun kleren, strooien as op hun hoofd, en zitten dagenlang naast Job woordeloos zijn ellende te ondergaan.

Maar dan verbreken zij het stilzwijgen. Zij bieden Job in zijn geestelijke strijd de helpende hand. Zij willen met hem mee denken, met hem mee vechten. Zij proberen de vingers achter dit raadselachtige lijden te krijgen. Zij trachten de knoop van Jobs ellende te ontwarren. De vrienden van Job hanteren daarbij de wet van de logica. God is rechtvaardig, en geeft een ieder wat hij verdient. Een vrome ontvangt zegen, een goddeloze straf. Strikt geredeneerd kan niemand onschuldig lijden. Dus moet Jobs situatie uit een zonde verklaard worden.

In lange redevoeringen proberen zij Job tot het opbiechten van een zonde te brengen. Zij zijn er oprecht van overtuigd hem hiermee een dienst te bewijzen. Er bestaat voor hen geen twijfel over, of Jobs hemel zal opklaren wanneer hij zijn hart voor God openlegt en zijn schuld belijdt.

Maar Job weigert pertinent daarop in te gaan. U moet die twistgesprekken tussen Job en zijn vrienden eens achter elkaar doorlezen. Het is indrukwekkend, hoe Job tegen de storm van beschuldigingen en sluitende betogen in overeind blijft. Hij is zich van geen zonde bewust die zijn lijden zou kunnen verklaren. Daarom weigert hij manmoedig door de knieën te gaan. Het zou voor Job misschien eenvoudiger zijn geweest zich schuld te laten aanpraten. Maar hij wijst een goedkope oplossing en een gemakkelijke overgave van de hand. In zijn worsteling om nieuw en levend geloof wil hij eerlijk blijven. Hij gaat staan op het recht dat hij heeft als mens die zich in alle eerlijkheid van niets bewust is.

Vóór Job weer kon geloven, had hij een zware strijd met God uit te vechten.

Critici van het geloof beweren wel, dat God de mens geen eerlijk gevecht toestaat.

De wreedheid en de raadsels van het leven kunnen je ertoe brengen met God op de vuist te gaan. Maar, zeggen zulke mensen: 'Voor het gevecht begin, moet je van God eerst je wapens inleveren.' Je moet je verstand, je kennis, je gevoel voor rechtvaardigheid en je zelfrespect inleveren. Want je mag niet serieus vragen stellen vanuit de raadsels van je levenssituatie. Je mag je gezonde verstand geen rol laten spelen, als je een natuurramp probeert te rijmen met een God die liefde is. Zulke critici zeggen: 'God staat de mens geen eerlijk gevecht toe. Geloven in God moet ten koste gaan van je mens-zijn.'

God zet de mens uit zijn recht.

Die vrienden van Job geloofden in een God, die geen eerlijk gevecht toestaat. Hun dogmatiek eiste een zondebelijdenis van de onschuldige Job. In hun voorstellingen over God was geen plaats voor Jobs eerlijke klachten en oprechte vragen.

Het boek Job stelt die vrienden in het ongelijk.

In de strijd om levend geloof gaf God Job, en geeft hij u, de ruimte om voluit mens te zijn. Wanneer u niets meer van God begrijpt, mag u daar tegenover hem eerlijk mee voor de dag komen. Wanneer uw gevoel voor rechtvaardigheid in opstand komt tegen het lijden in deze wereld, geeft hij u daarvoor de ruimte. De Heer wil luisteren naar uw klachten, naar uw protesten, naar uw vragen. God neemt u als mens serieus.

U mag uw wapens uitzoeken. U mag u moe vechten.

Wij moeten ons nu herinneren, dat Jobs geloofsstrijd een getuigenis is voor God en voor satan. Als Job kunnen ook wij in ons lijden, in onze geloofsstrijd, getuigen zijn. Wij worden opgeroepen om als getuige op te treden in de zaak 'belangeloze vroomheid'.

Het kan zijn dat in de storm die over uw leven is losgebarsten, alles ondersteboven is gegaan. In uw strijd hebt u misschien elk houvast verloren. Voor God en satan heeft uw getuigenis dan de meeste bewijskracht. Geef als Job in de strijd twee dingen niet prijs: uw recht als eerlijk mens en de band met God. Laat u nooit een goedkope oplossing aanpraten, die u in wezen onrecht doet, en zeg God onder geen voorwaarde vaarwel. Tot het uiterste gebracht weet Job niets beter te zeggen dan:

'Als zou God mij doden, toch blijf ik op Hem hopen' (NBG-vertaling)

Een uitspraak die elke logica en stof tot verstandige discussie mist. Maar het hoogtepunt uit Jobs optreden als getuige. Overtuigend is bewezen, dat hij God niet dient om wat Hij geeft, maar om wie hij is. Als alle houvast hem uit handen is geslagen, blijft hij God vasthouden. Tegen alle logica en menselijk gevoel voor rechtvaardigheid in, blijft hij het van God verwachten.

Job en zijn vrienden hebben hun discussies beëindigd. Job is in de twistgesprekken overeind gebleven als mens die zich van geen schuld bewust is. En Job is als gelovige overeind gebleven, al heeft hij geen voorstellingen en formules over om dit geloof precies onder woorden te brengen.

'Al zou God mij doden, toch blijf ik op Hem hopen'. De hartenkreet van een mens die tegen alles in God blijft vasthouden. Het hoogtepunt van zijn optreden als getuige in de zaak 'belangeloze vroomheid'.

Gods eer is gehandhaafd tegen de verdachtmakingen van satan in.

En dan richt God zich persoonlijk tot Job. De zaak 'belangeloze vroomheid' is gesloten, maar daarmee is de zaak voor Job en voor God niet afgedaan. Hij is uit de getuigenbank gestapt, maar Job blijft met zijn geloofsstrijd zitten. Zijn eer als schepper en Heer van de mensen is bevestigd, maar God is bewogen met zijn getuige Job.

Bij u zou de gedachte kunnen zijn opgekomen, dat God maar een wreed spel met zijn kinderen speelt. De indruk zou gewekt kunnen zijn, dat God er als harteloos dictator mee akkoord gaat, dat zijn dienaren alles ontnomen wordt, om hen als getuige te kunnen laten optreden in een proces dat hem door de satan is aangespannen. Het tegendeel is echter waar. Wanneer de zitting is opgeheven, richt God zich persoonlijk tot zijn getuige Job. Voor God is de zaak niet eerder afgehandeld voordat de mens die hij als getuige heeft opgeroepen met hem in het reine is gekomen. Zo biedt God Job in zijn geloofsstrijd de helpende hand. En dat doet hij door zichzelf te presenteren in zijn macht en wijsheid als schepper van de wereld. Hij daagt Job uit, zich in macht en wijsheid met hem te meten. Was je erbij, Job, toen ik de aarde schiep, toen ik de loop van de wereld en de plaats van de zee bepaalde? Kijk eens naar de zon, Job. Heb je haar ooit 's morgens één keer laten opkomen? Kun je de plaats van de sterren aan de hemel veranderen? Kun je invloed uitoefenen op het weer? Op de afwisseling van winter en zomer, regen en zonneschijn? Kijk eens naar de dierenwereld, Job. Kun je de manen van een paard laten groeien? Kun je de vogels laten vliegen? Dan heeft Job niets meer te zeggen. Wij hebben gelezen, dat Job de Heer antwoordt: 'Ik ben onaanzienlijk. Wat zal ik u antwoorden? Ik leg mijn hand op mijn mond'. Job is als mens tegenover God op zijn plaats gezet. En dan kan hij alleen maar zwijgen.

In de heftigheid van zijn geloofsstrijd heeft hij gesproken: fel en soms erg gewaagd. Zijn menselijk verstand, zijn gevoel voor rechtvaardigheid, zijn voorstellingen van God: alles kwam luidruchtig in opstand. En God gaf Job en geeft ons de ruimte om als mens te reageren. In onze heftige protesten en oprechte bezwaren, in onze vragen en verwijten kan de Heer wel ons verlangen naar echt en levend geloof beluisteren. Maar nu God hem uitgedaagd heeft zich in macht en wijsheid met hem te meten, zwijgt Job. Hij heeft zich moe gevochten. Wie is hij, dat hij met God zou kunnen twisten? Hoe zou zijn beperkt verstand en inzicht met God in debat kunnen gaan over het bestuur van mens en wereld? Is het geen dwaasheid, dat hij die de zon laat opkomen en de mus leert zijn nest te bouwen, door een mens ter verantwoording wordt geroepen? Job voelt zich overweldigd door Gods wijsheid en macht. De sterren aan de hemel, de leeuwen op zoek naar hun prooi, de hulpeloos roepende vogels: niets ontsnapt aan Gods zorgende aandacht. Waar de gehele schepping gedragen wordt door Gods macht en wijsheid, zou hij, Job, daarop een uitzondering vormen? En Job zwijgt.

God richt zich ook tot ons in ons onbegrepen lijden, in onze strijd om levend geloof te bevechten op de raadsels van het leven. Wanneer wij in onze vragen en problemen, in het mysterie van het lijden God vasthouden, is dat een getuigenis tegenover God en satan. Maar God roept ons niet op als getuige, om ons daarna koel en onbewogen met de brokstukken van ons leven weg te sturen. Als Job biedt hij ons in onze geloofsstrijd de helpende hand. Er is echter één belangrijk verschil tussen de situatie waarin Job zijn geloof moest bevechten en de situatie waarin wij dat moeten doen. Dat verschil wordt gevormd door Jezus Christus. God presenteerde zich aan Job in zijn wijsheid en macht als schepper en onderhouder

van de wereld. Job werd overweldigd door deze wijsheid en macht. Hij kon daarna slechts zighen, zich eraan overgeven, zich erdoor laten dragen.

God maakt zich aan ons bekend in de liefde die hij getoond heeft in zijn zoon Jezus Christus. God wees Job op de wonderen van de natuur. God wijst ons op het wonder van Golgotha. Zo groot is mijn liefde voor u, dat ik mijn eniggeboren zoon voor u het prijsgegeven. In Mijn liefde voor u heb ik niets achter gehouden.

En we herinneren ons de woorden van Paulus: 'Zal hij, die zijn eigen Zoon niet heeft gespaard, maar hem omwille van ons allen heeft prijsgegeven, ons met hem niet alles schenken?'

Geconfronteerd met deze liefde stokken ons de woorden in de keel. Onze felle protesten, onze verwijten, onze vragen verdwijnen als sneeuw onder de warmte van de zon. We kunnen slechts zwijgen. We kunnen ons alleen maar aan deze liefde gewonnen geven, ons erdoor laten dragen. We hebben ons moe gevochten met God. De arm van onze tegenstander leren we dan kennen als de arm van onze redder.

Job heeft nooit een bevredigende verklaring voor zijn lijden gekregen. Zijn lijden is hem altijd een raadsel gebleven. De miljoenen die onschuldig lijden onder voedselgebrek en oorlogsgeweld. Het kind dat op straat door een auto gegrepen wordt. De moeder die zo jong uit haar drukke gezin wordt gehaald: wij proberen vaak er een verklaring voor te vinden, er iets van Gods leiding in te ontdekken.

Maar tenslotte blijft het menselijk lijden een groot mysterie. Aan het eind van onze twistgesprekken met God moeten we tenslotte als Job de hand op de mond leggen, en zwijgen. Zwijgen, niet omdat wij een bevredigende verklaring hebben ontvangen. Zwijgen, niet als vorm van doffe berusting. Maar zwijgen, omdat je overweldigd door Gods liefde in Jezus Christus niets meer te zeggen hebt. Zwijgen wordt dan de vorm waarin je je overgeeft aan, en je laat dragen door deze liefde.

In het raadsel van het lijden worden we als getuige opgeroepen. Beroofd van alle houvast mogen we een woord spreken in de zaak 'belangeloze vroomheid'.

Ons optreden is van belang in een proces dat satan God heeft aangespannen.

Maar het lijden zelf blijft een raadsel. Door ons aan Gods liefde gewonnen te geven wordt het echter een leefbaar raadsel.

Ondanks het lijden kunnen we verder leven, en blij zijn.

In alles God danken en prijzen.

Amen.